

Tet Geleide

Marc SWYNGEDOUW

Hoofddocent K.U.Brussel, onderzoeksdirecteur van het ISPO

Naar aanleiding van 'Antwerpen Culturele Hoofdstad van Europa 1993' organiseerde de vzw Antwerpen '93, de stad Antwerpen en het ISPO/PIOP¹ op 22 oktober 1993 een colloquium onder de titel: 'Stedelijkheid, stereotiepen en stemgedrag: sociaal-economische, -psychologische en culturele aspecten van uitsluiting en stemgedrag'. Vooraanstaande academici, politici en journalisten/publicisten uit Nederland, Duitsland, Italië, Frankrijk, Groot-Brittannië en Vlaanderen en Wallonië kwamen er aan het woord. De aanwezige academici waren allen betrokken bij het verkiezingsonderzoek in hun land. De confrontatie van gelijkenis en verschil tussen de verschillende landen, van gelijkenis en verschil in theoretische en empirische verklaringsmodellen en van gelijkenis en verschil van onderzoeks-aanpak groeide uit tot verrijkende vraagstellingen. En zoals dit gewoonlijk gaat groeide daarbij het idee om vanuit deze lezingen een bundel samen te stellen. Hierbij was het niet de doelstelling om elke lezing te publiceren. Wel werd er geopteerd om een bundel te maken waarvan de bijdragen een theoretische bijdrage leveren aan de basisdiscussies zoals die naar voor kwamen op het colloquium. Deze bijdragen hoefden niet noodzakelijk op het bewuste colloquium gebracht te zijn, hoewel de meesten dit wel zijn, zij het dan in soms zeer sterk herwerkte vorm².

Deze bundel over de 'extreem-rechtse lokroep' in een aantal West-Europese landen start met twee eerder theoretische artikels. Het eerste is van de hand van *Paul Scheffer* (o.a. columnist bij het NRC-Handelsblad). Hij gaat in op de gespannen relatie tussen democratie en nationalisme in het Europa van vandaag. Zijn essentiële boodschap lijkt ons dat "wie de liberale democratie wil verdedigen tegenover de uitdaging van politieke bewegingen die nationalisme en populisme verenigen, zal veel preciezer moeten nadenken over de culturele fundamenten van die democratie". De bijdrage van *Marco Martiniello* combineert tegelijk een theoretisch en voor België een praktisch vraagstuk. Vele verklaringsmodellen voor het extreem-rechtse verkiezingssucces gaan uit van het bestaan van wat we een 'onderste sociale laag' zullen noemen. In de Engelstalige literatuur wordt dit de 'underclass' of onderklasse genoemd. Martiniello doet een survey door de be-

1 I.S.P.O.: Interuniversitair Steunpunt Politieke Opinieonderzoek gevestigd aan de K.U.-Leuven, Promotor: Prof. dr. J. Billiet, Onderzoeksdirecteur: Prof. dr. Marc Swyngedouw; P.I.O.P.: Point D'appui Interuniversitaire pour la recherche d'Opinion Publique gevestigd aan de U.C.L., Promotor: Prof. dr. A.-P. Frogner, Onderzoeksdirecteur: drs. A.M. Van Vaerenbergh. Beide steunpunten worden begeleid door een interuniversitaire stuurgroep en gecoördineerd door de Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden.

2 De bijdragen van Marco Martiniello en Christopher Husbands werden gebracht op de conferentie 'Migration, Social Exclusion and the European City, Ercomer, Universiteit Utrecht, 14 - 16 april 1994.

staande literatuur en gaat na of er anno 1994 van zulk een klasse in België kan gesproken worden.

Een tweede blok van artikels hebben betrekking op verschillende landen. *Ja-godzinski, Friedrichs en Dülmer*, gaan in op de vraag naar het verband tussen de stad en het stemgedrag. Zij doen dit aan de hand van de deelstaat verkiezingen in Hamburg 1993. Hun conclusie is - vergelijkbaar met wat in Antwerpen gevonden werd in 1987 en 1988³ - dat districten gekenmerkt door een laag niveau van opleiding, een hoog percentage arbeiders en slechte wooncondities de hoogste percentages extreem-rechtse stemmen vertonen.

Nona Mayer onderzoekt de oorzaken van de stemmenconcentratie voor het Front National in het stedelijk milieu. Haar conclusie is dat als het FN al sterker is in de steden, dan heeft dit weinig of niets te maken met 'objectieve' factoren zoals meer contact met migranten, meer blootstelling aan criminaliteit, geweld en drugs,... dan wel aan 'subjectieve' factoren zoals angst en onzekerheidsgevoel, pessimisme over de toekomst,... gekaderd in specifieke socio-culturele en politieke kenmerken van het FN-electoraat zoals laaggeschoold, sociale isolatie, arbeiders en kleine zelfstandigen...

Een steeds terugkerende vraag heeft betrekking op het ontbreken van een electoraal succesvolle extreem-rechtse partij in Groot-Brittannië. Twee bijdragen hierover. *Anthony Heath* verklaart de zwakte van extreem-rechts in Groot-Brittannië in de jaren '70 en '80 door de eigenheid van de Liberale en Conservatieve partij. Protest stemmen die in andere landen naar extreem-rechts hadden gegaan hadden in Groot-Brittannië een alternatief en waarschijnlijk een meer 'natuurlijk' alternatief bij deze twee partijen. *Christopher Husbands* gaat in op de vraag of het succes dat het British National Party kende bij de tussentijdse verkiezingen in Mill-hall district (London Borough of Tower Hamlets) en de East End (London) in september 1993 toevallig was of dat Engeland zich op dit gebied aan het invoegen is bij landen als Frankrijk, België, Duitsland enz. Zijn conclusie luidt dat deze resultaten uitzonderlijk zijn, maar dat het gevaar van het BNP eerder ligt op zijn impact in inter-etnische relaties in de wijken waar zijn aanwezigheid is gevestigd.

De vraag naar het verband tussen extreem-rechts van vandaag en dat van voor en tijdens WO-II komt regelmatig terug opduiken. *Marc Swyngedouw* bestudeerde dit voor Vlaanderen. Zijn stelling is dat niet zozeer de feiten dan wel de sociale, economische en politiek-culturele mechanismen om ondergeschikte, minderwaardige sociale groepen te maken vergelijkbaar zijn. Gebruik makende van de theorie van Bourdieu over de sociale ruimte en haar hertekening beschrijft hij de mechanismen die in de jaren '30 de joden tot bedreigende immigranten maakten en in de jaren '80 dit deden met de islamitische Turkse en Marokkaanse 'gastarbeiders'. In die zin bestaat er een continuïteit tussen het VNV van de jaren '30 en '40 en het Vlaams Blok van de jaren '80 en '90. *Jaak Billiet en Marc Swyngedouw* pogen een zicht te krijgen op het hertekende politieke landschap in Vlaanderen en vragen zich af hoe de nieuwe partijen van de jaren '80, Agalev en Vlaams Blok zich verhouden tot de reeds oudere partijen. Hun conclusie is dat het zinvol is om het stemgedrag te analyseren binnen een soort gepolariseerd partijstelsel. Hierin vormen de oudere eerder traditionele partijen een centrum, met aan de beide uitersten respectievelijk VB en Agalev. Gecontroleerd voor socio-demografische samenstelling van de electoraten polariseren VB en Agalev op het

3 cfr. SWYNGEDOUW, M., *De Keuze van de Kiezer*, 1989, SOI/BMG, Leuven/Rotterdam, 333p.

(post)materialisme gekoppeld aan offerbereidheid voor het milieu enerzijds en op de houding tegenover migranten gekoppeld aan nationalisme anderzijds.

Tot slot eindigen we met twee besprekingsartikelen. *Georgi Verbeeck en Hans De Witte* bespreken de recente nederlandstalige literatuur over extreem-rechtse partijen in Europa. De verschillende werken worden kritisch met elkaar vergeleken. *Karen Phalet* bespreekt ten slotte één van de meest controversiële publicaties over de problematiek van de migranten in België: Het Belgisch Migranten-debat van Blommaert en Verscheuren. Zij gaat in tegen de thesis van de auteurs dat de verborgen consensus tussen racisten en anti-racisten gelegen is in hun aanvaarding van het homogeneousme in onze samenleving. En stelt dat dit begrip in het werk van de auteurs onderbepaald en inconsistent is, en dat de antipode ervan, een radicale keuze voor diversiteit, wellicht een remedie is die erger is dan de ziekte die ze wil bestrijden.